

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Jacobi Sadoleti Card. Et Episcopi Carpentoractensis Viri
Disertissimi, Opera quæ exstant omnia**

Sadoleto, Jacopo

[Francofurti], 1607

Jacobi Sadoleti Episc. Carpentoracti Epistolarum Liv. V.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69244](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69244)

amores, & quam amicè de me atq; honorificè non sentires ipse
 solum, sed alios etiam velles sentire atque existimare. Hæc tua
 recentia officia, quæ aliis iam plurimis accumulata sunt, si obli-
 uisci aut dissimulare velim, ingratus & nefarius: si verbis com-
 pensare, ineptus sanè existimer. Sed in re difficili ad capiendum
 consilium & dubia, malui tamen scribere ad te aliquid, & gratias
 tibi agere, quam omnino me videri mutum. Eas igitur tibi & ago
 & habeo quam maximas, habiturasque sum semper, donec via
 superabo mea. Et quoniam alia mihi non est de te bene prome-
 rendi facultas: illud quod sperare non nihil posse mihi video, si
 hoc ocium quo nunc fruor, Deus mihi fortunabit, tibi polli-
 ceor, me omnem operam daturum, vt & tue eximia virtus, &
 mea erga te summa benevolentia ac voluntatis, aliquid non
 obscurum iudicium prodatur posteritati. Sed & hoc parum est,
 & tu multo maioribus es dignus. Nos tamen id quod possumus
 libenter prestabimus, in quo animus tibi noster, non res ipsa est
 spectanda. Vale, & nos amare ne desine: tibi que persuadeo vicis-
 sim, te a me non amari solum, sed mirabiliter etiam obicruari, &
 coli. Carp. XV. Calend. Octobris M. D. XXIX.

IACOBI SADOLETI EPISC.
 CARPENTORACTI EPISTO-
 larum Lib. V. Epist. I.

IACOB. SADOLET. EPISC. CARPENT.

Ioan. Saluato S. R. E. Cardinali, S. P. D.

COGNOVI ex literis meorum, id quod mihi magna
 voluptati fuit, te saluum ad urbem, & ad Pontificem
 Max. reuertisse: atque vti nam vt virtus tua mihi pla-
 ne perspecta & probata semper fuit, sic habeat locum
 his duris temporibus, quo Reip. & Ecclesiasticæ autoritati possit
 esse adiumento. Quod tamen confido fore, fretus prudentia tua,
 & optimi Pontificis sapientia atque consilio. Ego cum tu etiam
 nam in Gallia esses, memoria tenco, me tibi scripsisse, excusata
 me reicio quid in sacris literis: quod simul ac absoluissem, contem-
 nad tibi missurus essem. Id nunc mitto, commentarios videlicet
 in Psalmum XCIII. aliquanto seriùs, quam volebam: quod ex-
 pectatio mea quoad scirem vbi nam locorum consules, fru-
 dium mittendi meum retardauit. Nam qui tibi in omni laude
 doctrine ac literarum plurimum tribuam, ne tu quidem dubitare
 re quicquam potes. Nosti enim iam diu animum meum erga te,
 & perpetuum iudicium, quod ego cum de ingenio tuo, tum de
 præstati-

prestantissimis virtutibus, omnique tua integritate & modestia
 semper feci. Quae hoc maiora ornamenta putanda sunt, quod ra-
 rior in hoc tempore cernuntur. Itaque gratum quidem mihi
 fuerit tibi probari lucubrationem meam, si tamen probanda
 sit. Verum illud quoque gratius, me abs te admoneri, si quid
 in me quod reprehensione dignum esse videatur. Tendenti enim
 in illam ad familia alia, admonitio tua praecepti in posterum, & do-
 ctinae apud me locum obtinebit. Sed de hoc satis. Reliquum est,
 quod ego nescio quamobrem hasitem petere à te, cum à tali vi-
 ro, eodemque patrono ac defensore tum meo, tum meorum
 omnium, si qua opus sunt, audacter postulanda sint: neque ta-
 men (ut ego arbitror) meae modestiae in petendo fines transi-
 liam. Habeo sororis filium de tuo Ferraricensi populo, Paulum
 Sacrum, bene ac liberaliter educum, optimisque institutum
 & moribus, & literis: qui mihi cordi vehementer est, & propter
 necessitatem sanguinis, & multò magis, quòd ex indole bona
 virtutis ac ingenij spem de se maximam omnibus nobis affert. Is
 christifiduciam sectam secutus, dedit in sacram militiam nomen,
 & meam pridem sacerdotio quodam donatus fuit. Verum pa-
 ter cum Ioan. Baptista, cuius tibi virtus, pudor, integritas, nota
 est cum multorum liberorum onere premitur, ut aequaquam id
 illi liberò sibi sit. Quare cum ipsius Pauli egregia indoles, &
 operarum artium ac literarum studium, tum domus illius ac fa-
 miliae nobilitas digna est, quam tu tua humanitate ac liberalita-
 te complectaris. Feceris igitur rem tua virtute vehementer di-
 gram, si sacerdotio alio quodam in ipsius patria illi deferendo
 contentus, quòd & studiosius colere bonas artes, & patris fra-
 trumque onera, quae multa & magna sunt, queat subleuare. Quod
 ego à tua amplitudine ut efficiat summopere contendo atque
 impetras, si tibi videatur, ut cum in illius Ferraricensis Ecclesiae
 canonicorum, quos vocant, collegium ascribas. Erit hoc mihi
 ex multis tuis erga me benevolentiae iudiciis maxime gratum,
 proindeque honorificum. Tu verò cum illam familiam honesta-
 re in bono, statu collocaveris: tum egregiam illam, quae de te
 est, & de tua singulari sapientia ac religione, confirmaris opinio-
 nem, tamquam sic statuas, sacerdotia, non ad temeritatem & ar-
 bitrium esthagitantium, sed ad ornandos homines idoneos, & ad
 bonorum mentes studio virtutis ac doctrinae accendendas, dis-
 pensari oportere. Ego si hoc (ut spero) impetraro, maximo me
 habere affectum beneficio, & perpetua debitione gratiae tibi de-
 bitum esse arbitror. Vale mi Patrone, & patrem tuum
 charissimum virum meis verbis saluere iube
 quam plurimum. Carpent.

IAC.

IAC. SADOLETVS EPISC. CARPENT.

Ioan. Salutato Cardinali, S. P. D.

Sæpius mihi iam contigit, vt ad te scriberem, aliquos tibi commendans: quod & dudum in fororis meæ filio feci, cum penitus abs te, vt quoad commodum tuo fieri posset, aliquo eum faceret in patria sua honestares. Et proximè his literis, quibus commendati tibi causam meorum populorum, quorum est mihi solus, & meæ fidei potissimum ab Deo credita. Sed verè hoc loquar; tuum in me studium, & præstant in omni genere humanitas, longè vicit expectationem meam. Sic enim ex meorum literis intelligo, nullum tibi dari locum declarandi amoris tui erga me, quin id ita apertè prolixèque efficias, vt facillè appareat, tibi esse cordi & voluntatem, & commendationem meam. De quo gratias tibi ago quantas possum maximas, atque vtinam referre possim: eundem me re ipsa esse erga te experire, quem oratione præ me fero. Sed crede mihi, si amor, si cultus, si obsequantia, si tuarum plurimarum, earundemque præstantissimarum virtutum prædicatio, aliquam partem obtinet referendæ gratiæ, te nullum meum officium desideraturum, quod proficisci ab homine gratissimo possit: daturumque me operam, quantum in me erit, vt quæ tua sit integritas, quod ingenium, quæ virtus, & in conseruandis ac tuendis clientelis, etiam absentium, & veterum amicorum fides, non præsens solum ætas, sed etiam futura intelligatur. Non enim parua laus, sed meo quidem iudicio omnium propè maxima: homini potenti, & maximis opibus prædito, charam præcipuè esse & humanitatem in omni agenda vita, & in tuendis amicis fidem: atque hoc maior, quò rarior. Verùm hæc de his: vberiore enim ea orationem desiderant. Quod ad foris tui filium attinet, accipio exultationem tuam, & in seruandis promissis virtutem animi; constantiamque collaudo. Cùm autem poteris, cùm erit tibi commodum, tunc de eo cogitabis, si voles, & si tibi pro liberalitate tuæ, amplectenda probitas adolescentis, & ad optimas artes ad quas propensa est, adiuuanda esse videbitur. De meis quidem populis te rogo atque obtestor, vt cogitationem aliquam suscipias. Incredibile dictu est, quanto pere eos diligam: in quo mihi ab illis refertur gratia. Non enim suam penè salutem mea ipsi salute habent chariorem. Sed tamen multis iam dudum incommodis affecti, & inter nationes externas quasi exemplum quoddam præferentes, quid sit sub æquitate & ditione Romana Ecclesiæ viuere: digni sunt, quibus maiore eum indulgentia imperetur. Itaque ego nec pot procuratorum

et rusticum missionem, nec minas formidinesque probo, quibus
 humanam mentes à voluntate obtemperandi potius abducun-
 tur. Ecclesiastica mansuetudine agendum cum illis est: id quod
 etiam magis puto profuturum. De quo si tibi videbitur, ut cum
 summo Pontifice loquar, aliquidque ad me quàm primum re-
 scribas, quem tu iam pridem exoptare videris, agnosco equidem be-
 nivolentiam tuam. Veruntamen confirmo tibi, si quis vspiam
 est, quem sui status minimè pariteat, me cum esse. Nullam enim
 rem possum optare de eis rebus, quæ ad sedandum animum per-
 tinet, quam non mihi penè vltro diuina bonitas obtulerit. Ab-
 sunt enim tibi, & eximij illi honores, & concursus hominum ne-
 gociorumque: quibus ego in rebus nullam vnquam partem
 bene vite repositam esse putavi. At multa ad sunt, quæ ego sta-
 tuo esse potiora: pax animi & tranquillitas, & mens mediocri-
 bus contenta rebus, tum amor cunctorum qui circum me sunt:
 imprimis verò studiorum, & literarum voluptas, ac delectatio:
 quæ & maxima est, & latam & rectam ad immortalitatem munit
 vitam. Denique si mihi vite ratio esset ex omnibus vna eligenda,
 ea quæ maximè faceret ad felicitatem: non videor aliam fuisse
 electuram, quàm hanc quæ mihi singulari Dei beneficio nec opi-
 nati tributa est. Quamobrem redeundi istuc quidem meum
 nullum consilium est. Sed mens ceterè & voluntas summo Ponti-
 ficis & Sanctæ istius sedis honori & auctoritati vehementer dedi-
 ta, inque imprimis peramans: quem ego patremque vna tuum
 vnum clarissimum, atque vniuersam familiam vestram, omni
 semper studio & obseruantia sum profecutus. Quia in sententia
 eorum quoad vitam permanebo: nec villo vnquam loco, aut se-
 des à me apostolica boni Episcopi, aut vos amicissimi ac bene-
 uolentissimi hominis officium requiritis. Vale. VI. Calend. Mar-
 tii. M. D. XXXI.

III.

IAC. SADOLETVS EPISC. CARP.

Iohanni Saluato Cardinali S. P. D.

Cum in omnibus dictis factisque, quæ tu pro me vnquam,
 Curæ mecum egisti: tum verè in his præcipue literis, quas pro-
 xime accepisti, te, omnis tua humanitas patefacta mihi est, plena
 amicitia: erga me voluntatis. Nam & comprobatio tua mei
 de Paulo iudicij, vehementer grata mihi extitit. Et quod tu cum
 in amorem tuum, & in familiaritatem tam libenter receperis, id
 quoque intelligo meo amori te fuisse datum. Quamquam meum
 quidem de eo testimonium, illius actionibus, ingenio, mode-
 stia,

stia, apud te confirmatum esse summe gaudeo. Certè enim nemo est, aut omnino perpauci, quibus meas actiones atque consilia, æquè ac tibi probata esse cupiam: quem ego & propter insignem prudentiam, ac integritatem, omni honore cultuque: propter animum eximium erga me incredibilem quadam benivolentia prosequor, atque complector. Quod autem scribis gratum tibi à me fieri, quod nomen tuum meis scriptis concelebrare sim aggressus: non est de eo cur mihi gratiam debeas. Ego enim id reputans quod verum est, ex tuo nomine & commemoratione clarissimi atque ornatissimi viri, omni que virtute prestantissimi, non parum luminis in mea scripta derivatum: suisque negotiis non tam tui (non enim virtus tua eget testibus) quam mei honoris causa: atque ut literæ meæ, quæ sua sponte obliuiores sunt, tuæ & autoritatis, & laudis gloria illustrentur. Ne me tamen oblitum existimes velim eius orationis, quam habere tecum; cum tu apud nos Carpentoracli esses. Non enim in alio argumento nunc versor, illud propterea abiici, quod tibi ostenderam me suscepturum esse. Sed cum & difficilius illud opus & longioris multò temporis existeret, nostra autem festinatio amoris mei erga te aliquo iudicio tibi declarandi moram tantam non ferret: ad id elucubrandum me conuertit, quod videretur maturè confici posse. A quo tamen ipso & hincis appetitate, & tenuitate meæ valerudinis aliquandiu sum retardatus. Sed repetam cursum, ut opinor: hocque acrius instabo & connitari, quo maior mea cupiditas perficendi facta est. Tua in meæ fortissimi propensa beneficaque voluntas gratissima mihi est: eaque cumulum affert tuis erga me meritis, quibus iam plurimum sum obstrictus. Ego tuis literis serius respondi, quòd cum te Neapolim profectum esse constaret, de reditu tuo ad urbem nihil ante hoc tempus audieramus. Vale. IV. Calend. Aprilis, M. D. XXXVI.

IV.

IAC. SADOLETUS EPISC. CARPENT.
Alberto Pio Carporum Principi, S. P. D.

NOLLEM te existimare, aut negligentia fieri mea, aut obliuione nostræ veteris amicitia, ut raras ad te dem literas non enim ea causa est. Sed tui sæpenumero summa cum benivolentia memoriam recolens, habeo tamen & temporis, & valerudinis tuæ rationem. Nam & duriores adhuc res tuæ, quam tua virtus & dignitas postulabat, me sæpè conantem scribere retardarunt: non habentem præsertim opis atque auxilij aliquid, quod tibi possem afferre. Et inualerudo tua ita mihi molesta est, ut non tu

non tu interdum corpore grauius affecto sis, quam ego tua cau-
 si perturbato sim animo. Quod cum communis humanitatis est,
 inuenimus in commodis commoueri: tum vero beneuolentia pro-
 priam, atque ac suis. Sed te quamuis iactatum fortunæ iniuria,
 & uolentibus imbecillitate laborantem, tua tamen grauitas sa-
 pientiaque consolatur. Etenim multa tibi in te ipso præsidia
 sunt aduersus tales casus comparata, literarum, ingenij, philo-
 sophiæ, atque in omni genere rerum agendarum, consiliorum-
 que & capiendorum & dandorum prudentiæ, summæque auto-
 ritatis. Quibus rebus fit, ut tu in aduersis multo maior appa-
 reas, quam in secundis hi, qui existimationem bonam ab ho-
 minibus nec dignitate mereri, nec per virtutem consequi po-
 tuerunt. Accidit, quod isti omnium maximo & præstantissimo
 Regi confido magnæ curæ esse quietem & tranquillitatem tuam:
 quare liberalis ac benefici erga omnes, sic grati aduersus de se
 bene meritos summam iam dudum laudem obtinet. Sed ut hæc
 tibi possint esse solatio, quæ à me dicta sunt, etsi qua alia sunt
 humani modi ad firmandum animum apta atque accommodata,
 sicre experiri non dubito, id quod ego quoque facio, in cunctis
 casibus humanis, maximum & certissimum perfrugium esse Deum.
 In quo qui rationes & spes suas collocant, hi placatam in omni
 fortuna, & lætam præcipue degunt vitam. Equidem quod ad
 merentur, cum ipse quoque fuerim multis (ut tute scis) for-
 tunæ iniuriis in commodisque affectus: patrioque relicto solo,
 in alienas & penè ignotas regiones me contulerim: tamen hoc
 uno solatio semper maxime sustentatus sum, quod Deo certo
 sperans nostra curæ esse, cetera ferenda omnia fortiter & pa-
 tenter duxi. Quam quidem rationem & persuasionem meam
 (si tamen persuasio, ac non certissima potius scientia appellan-
 da est) ut ne sola cogitatione, sed scriptis etiam & literis usurpa-
 rem: confeci his mensibus commentarium quendam in Psal-
 mum XCIII. sanè quam laboriosè, quò enim meum tenuius est
 ingenium, hoc mihi maior in scribendo cura ac diligentia adhi-
 benda est. Sed cum viderer in Psalmo illo multa percipere lumi-
 nis iustitiæ & prouidentie summi Dei: ætatem autem nostram
 inuenere (dubitatione credo, & quasi diffidentia rerum diuinarum)
 in tanta & scelerum & hæresum, ac propterea etiam calamita-
 tum velut tempestate iactari: suscepi negotium ut quoad possem
 Deo adiuuante, aliqua de ipsis altissimis consiliis explicarem:
 per que & veritas magis hominibus illucesceret: & qui iam ab-
 errauerunt à via recta ad iter, si vellent, tutum conuerterentur.
 Qui meus labor, quid aliis profuturus sit, ignoro: me quidem
 certe non parum consolatus est, valdeque confirmauit. Tibi verò
 ipsi quamquam domi tuæ ista iam citra sunt, vel vberiora etiam,

& præstantiora multò, quæ tu in tuis habes doctrinæ & sapientiæ thesauris recondita, tamen vnum volumen pro amicitia duxi esse mittendum: vt si fortè tu aliis curis impeditus, minus hæc ipsa cogitare in præsentia posses, mea sedulitate facilius admonerere. Sin hoc nihil fuisset necesse, ego tamè fungerer officio amicillimi ac beneuolentissimi: ne se scriberem quicquã talium rerum, quod non ad tuum arbitrium iudiciumque deferrem. Vale, & nos tui amantissimos dilige. XV. Calend. Augusti, M. D. XXX.

V.

IAC. SADO LETVS EPISC. CARPENT.

Rodolpho Pio Episc. Fauentis S. P. D.

Post acceptas literas tuas, quas vnà cum indice librorum tuorum iam dudum ad me misisti, cum me ad respondendum pararem, gratiasque tibi agere instituerem, quod laboris tantum mea causa suscepisses: factus interim sum literis amicorum certior, legationem tibi in Galliam decretam, teque primo quoque tempore itineris faciendi causa Roma exiturum esse. Quæ res me reuocauit, quò minus ad te tunc darem literas, veritus scilicet, ne, si ad urbem misissem, te minimè tibi conuento, meus irritus labor & inanis diligentia existeret. Nunc cum arbitror, te (non enim certi quicquam postea hac de re cognoui) iam eò peruenisse quò fueris missus: eaque munera apud Regem obire, quæ tibi mandata sint: non existimaui hoc à me officium iustum sanè & debitum differendum amplius esse, quin & scriberem ad te, & tibi agerem pro tuo singulari erga me studio gratias. Est enim tua in me beneuolentia cum aliis saepe locis atque temporibus, tum verò in hac cura & cogitatione copiosissimi indicis mittendi mihi planè perspecta: cum ea præsertim illud quoque indicet, nihil in tua insigni bibliotheca sic tibi sepositum esse, quod non idem mihi commune esse velis. Atque ego quidem hoc animo sum, vt liberalius tecum agi arbitrer, si quis tecum libros suos, quam si diuitias communicet, quanto scilicet doctrinæ & sapientiæ, quàm auri præstantior & preciosior est possessio. Itaque nullo maiore beneficio cuiquam homini possum esse obstrictus. Cuius quando mihi copia & facultas abs te parata est, vtar equidem ea cum fuerit commodum, & cum tu ad tuos reuerfus fueris. Interea autem quod mea gratissima natura memorisque voluntatis proprium est, & gratias tibi ago, & meo nomine non mediocriter tibi deuinctum confiteor: huiusque meæ erga te voluntatis declarandæ, si res tempusque tulerit, occasionem vtique non prætermittam. Et quoniam qua cœpisti erga me liberalitate, eadem agere vti pergas, cum mea spes de re,

tum

nam tua imprimis virtus & constantia postulat: peto à te pro nostra amicitia, si in Regia es, inque illis negotiis iam versaris: cum mihi aboleam agenda res quaedam sit, ad ius Ecclesiae meae magno opere perueniens: hominem mihi ut comperias & exercitatum, & hilelem, qui tibi notus aut familiaris etiam sit, & cui ego meum negotium committere tuto possim. Nam quominus delicta opera hinc aliquem mittam, rei domesticae angustis sanè prohibeoe: & tamen confido, tua autoritate & gratia, quod cupiam, aequè commodè hoc modo posse consequi. Quod ut facias, mihi quae aliquid de eo rescribas, magnopere te, omnique animi studio rogo atque oro. Vale. Prid. Idus April. M. D. XXXV.

VI.

JAC. SADOLETUS EPISC. CARPENT.
Francisco Guicciardino S. P. D.

Est ego te semper antea amaui, tuamque industriam, confidam, animi virtutem plurimi feci: tamen cum modò venisset ad me Alfonso Sadoleus frater, multa quae mihi de te narrauit, quae ingenium tuam quandam erga praesentem eum, meque absentem benevolentiam, tum autem optimum in nostram consuem familiam animum declarabant. Crede mihi, amore eoque te pridem diligebam, vehementius etiam sum inflammatus, magis quae meae opinioni accessio de te facta est: quod perpexit hanc amicitiam, quae inter praesentes quoque raro admodum obtinet, eam à te erga absentes sanctissimè conseruari: quo genere laudis vix vilius meo iudicio reperiri maius potest. Atque ego, qui cum aedem istic, vivebamque vobiscum, tuoque interdum aspectu & sermonibus perfruebar, fauebam tibi maiorem in modum, magnisque gerendis rebus hominem te imprimis idoneum esse arbitrabar: nunc altero hoc tuae virtutis & humanitatis perclaro testimonio confirmatus, habeo iam non quae laudem in te solum, ac diligam, verum etiam magis quae admirer: quanto scilicet maiore admiratione digna virtus ea est, quae prudentiam bonorumque iudicio, quam quae popularibus laudibus expenditur. Quod si in eisdem locis, eisdemque negotiis, quod fecit antea faciebamus, versari vtrumque nostrum contingeret: declararem tibi profecto benevolentiam meam: omnibusque mens dictis factisque ostenderem, quam mihi chara esset & necessitudo nostra, & dignitas atque amplitudo tua: nullumque à me officium nec fidelissimi amici, nec coniunctissimi hominis desiderares. Sed quoniam longè absum, magnisque locorum intervalis distracti inter nos sumus: caetera quidem amicitiae officia tibi ex me prompta esse non possunt, quae coram praesenti so-

lita sunt, & expectari. Illud vnum verò, quod vel præcipuum est
& reliquorum omnium longè primum, à me certè non deerit:
quo tuum semper nomen in intimis sensibus geram, consecrue-
que memoriam tui, & te colam benevolentia sempiterna. Ete-
nim cætera, amoris signa, & indicia quædam sunt: hic est ipse
propriè amor, qui ea fide & veritate tibi à me præstabitur: vt
nunquam tu, quæ in me atque meos studia contulisti, ea tan-
quam in indignos collata, sis reprehensus. Ego tanquam pro-
cul absum à vestris grauioribus istis actionibus atque curis, quæ
sonitum, atque turbam, & pompam quandam præ se ferunt: hæ-
beo tamen & ipse hic quoque delectationes meas, quibus tran-
quillo animo mirificè fruor: quòd assiduus sum in studiis artium
optimarum, & præclarissimarum: quæ me tanta iucunditate af-
ficiunt, vt nihil omnino solitudinis neque molestiarum ad ani-
mum meum sinant introire. Quam ego vitam etiam si minus il-
lustrem, aliquanto tamen beatiorem esse iudico. Sed de his aliàs.
Reliquum est, vt te rogem, vt quam iam pridem erga me susce-
pisti, in eadem perpetuò maneas voluntate: meosque tueri tua
benevolentia non desinas. Vale. Carpent. XIII. Calend. Apri-
lis, M. D. XXXIII.

VII.

IAC. SADOLETVS EPISC. CARP.

Paulo Iouio Episcopo Nuceria S. P. D.

ET si mihi dubium nunquam fuit, quin abs te summo pere-
diligenter: tamen & literæ tuæ plenissimæ amoris atque offi-
cij, & ea quæ tuis verbis Polus ad me derulit, quæque ipse præ-
terea commemorauit de te, planius mihi ostenderunt, tibi esse
cordi & quietem & dignitatem meam: atque ea quæ quotidia-
nis ex iacubrationibus à me proficiscantur, pluris à te æstimari
propter amorem, quam fortasse digna sint. Quam ego tuam er-
ga me voluntatem, ne viuam mi Paule, nisi omnium rerum hæ-
beo charissimam. Nam cum tu singulari doctrina, virtute, elo-
quentia præditus, is vir sis, vt tuum de quoque iudicium maxi-
mi fieri debeat: tum verò incredibilis illa comitas, & quædam
rara iucunditas, quæ tibi à natura data atque insita est, facit vt
nihil te fieri possit amabilius. Ex quo facile potest existimari,
quantum ego mihi ornamentum in tua amicitia esse cõstituum:
cum & propter ingenij ac doctrinæ præstantiam, me ornate, &
propter humanitatem suauitatemque naturæ delectare etiam pos-
sis: non nolis autem vtrumque: cuius quidem tui animi erga me
plura habeo indicia ac testimonia. Sed accidit præteritis tempo-
ribus, vt cum & tu meam consuetudinem appeteres, & ego tuæ
est.

estem scientissimus, potentioribus tamen concedere fuerit necesse, qui te totum sibi arripuerunt: cum tamen inter nos salua semper manserit amicitia coniunctio. Non enim ego vquam permisi, neque permittitur sum, vt tu in amore me vincas. Multa me adducunt, vt neminem te pluris faciam, paucos pari atque te beneuolentia profequar. Sed eo nihil est ad meum vincendum animum actus, quod me a te amari intelligo. Eius rei duo signa habeo certissima: vnum, quod locorum disiunctio non immittit beneuolentiam: alterum, quod me tuis quotidie scriptis condecoras. Quae si hoc solum afferrent, vt testificarentur te de me sepe cogitare, ferretis nimirum essem, nisi te amarem effusum, ferretisque assidue in oculis. Cum vero scripta tua eiusmodi sint, vt immortalitatem mihi polliceantur: quid aut tuo hoc in me officio maius, aut mea in te beneuolentia debet esse flagrantius: quam ostendam equidem tibi aliqua in re, mihi crede: & si defuerint cetera, eodem te genere remunerabor: eorum forsasse impari, pari certe studio ac voluntate. Itaque & alia vniuersa studia intermittam, sicuti tu mihi suades, & alia philosophiam me referam, quemadmodum idem tu mihi es autor: omnibusque in rebus tuo iudicio atque consilio vtar libentissimè. Vitam liceret nobis esse vna. Sed quando diuersis non solam locis, sed etiam opinionibus remoti absumus, quod ego in potu libenter maneo, tu illis adhuc vndis & fluctibus delectaris: epistulis mittendis inter nos assequamur, vt nunquam non esse vna videamur. Quod te oro mi Paule suavissime, vt in eo me non deseras. Nihil mihi potest esse dulcius, quam aut loqui tecum, quod iam crepsum est: aut tuas legere literas, in quo morem mihi gerere tux est potestatis. Quapropter tu qui omnes venustitates humane humanitatis articulos tenes, noli pati (obsecro) me hac tanta & tam exoptata voluptate tuarum literarum carere. Vale, & nos dilige, tibi que persuade, te a me mirabiliter amari. Carpentoracii.

VIII.

IAC. SADOLETVS EPISC. CARP.
Io. Francisco Ripæ Iuriconsulto S. P. D.

Tua prestantis doctrina, & summum ac singulare ingenium, quod non modo in hac iuris ciuilibus laude ac scientia, sed omnibus bonis in literis artibusque excellit: faciunt, vt quicquid proficiatur a te, id non solum vtile & commodum, sed etiam optabile omnibus esse debeat. Cum vero nuper voluminibus quadraginta editis, viginti interpretationum, totidemque responsorum, omnem ferme ciuilem prudentiam explicare

& proferte in medium institueris: remque totam, qua nulla ferè subtilior, neque enucleatior excogitari possit, summo studio & cura, summis laboribus vigiliisque confeceris: diuque sub eadem expositam lima adhuc compressam domi continueris: quid mirum mi doctissime Ripa, si ego, ut eam aliquando ederes, & ad publicam utilitatem inuulgares, non hortator solum, verum etiam rogator accessi: cum de tuo præcellenti & admirabili ingenio sentiens id quod necesse est, non æquo ferrem animo, tam diu differri commune omnium doctorum & bonorum virorum commodum, cum præsertim ex eo egregia quedam laus & expectendus honor mihi ipsi quoque pareretur: Quo quidem nomine duplices tibi ago gratias: vnas cum cæteris hominibus communiter, quod ipse quoque tuis eruditissimis laboribus & monumentis ad fructum meorum studiorum viurus sum: alteras proprias iam & singulares, quod sum hoc tanto abs te & tam præclaro munere honestatus, quo meum nomen per tua scripta commendari immortalitati voluisti. Cui muneri si referri ea gratia posset, quam ego libenter redderem, crede mihi, cognosceres & experirere, in hominem memorem & gratum tua te officia & studia contulisse. Sed in hoc etiam tua humanitas & fortuna illustrior fuerit, quod ea dare potuisti, quibus participare mihi posses. Ego tamen ad eam benevolentiam, qua te semper maxima complexus sum, & ad id iudicium, quod de tuis ingenij & doctrinae ornamentis eximium semper feci, adiungam vinculum officij & obligationis, qua tibi perpetuo deinctus futurus sum: quanquam hæc quoque ipsa in vero amore & fideli amicitia, qua iam pridem copulati sumus, satis per se omnia insunt. De cætero quicquid ab utroque nostrum in alterum profectum fuerit, id non nouam constituere, sed veterem & mutam benevolentiam nostram declarare videbitur. In quo ut tecum omnibus officiis certem, ita adnitur, ut siue victor, seu victus, in eadem & pari laude vtrumque sim positurus, quando non vinci beneficiis, quibus plerumque tempus & fortuna occasione dant: sed in amore, & fide amicitiae inferiorem esse, id probo viro maxime fugiendum est. Tu valebis, & perges qua præclare instituta sunt, ea quamprimum emittere: meque amabis, si tamen te à me vnice amari verè existimas. Vale, Carpentoracii, XVI. Calend. Octob. M.D. XXXVII.

IX.

IAC. SADOLETVS EPISC. CARP.
Lazaro Bonamico S. P. D.

O Gra-

Gratias tuas mihi iucundasque literas: quae etsi tardissimè
 ad me perlatae sunt, (scriptae enim V. Idus Maias, extremo
 mense Octobri mihi sunt redditae) tamen quòd primè mihi de te,
 & de tua nihil commutata erga nos voluntate optatissimum
 nuntium attulerunt, non dici potest, quàm à me lætitia & gratula-
 tione fieriat: acceptæ. Namque scito, has vnas mihi abs te post
 notitiam digressum ex vrbe fuisse redditas: perbreues illas, qui-
 dem, sed plenas officij, suauitatis, beneuolentiae: quibus etiam
 præsertim liber adiunctus fuit, & propter philosophiam gratus,
 & quòd a te profectus, est aliquanto gratior. Agnosco enim, præ-
 dicatione tua esse factum, vt ille mihi honos potissimum habe-
 reat. Te enim facis tuo grauissimo testimonio, vt nos aliquid
 esse videremur: cum ea sit de tua eximia doctrina, singularique
 iudicio apud omnes homines opinio, vt quem tu laudè cohone-
 stas, de eo non possit nisi honorificè & amplè iudicari. Age-
 rem gratias, si hoc non alienum nostra familiaritate esse existi-
 marem. Sed perinde sit atque si essent actæ. Ad Franciscum A-
 salanum dedi literas, gratissimum mihi illius munus, multoque
 magis quòd de me facit iudicium, fuisse significans: conaturum-
 que me, vt referam gratiam, si occasio fuerit. Quòd idem illi
 ab te ipso confirmari, teque meæ naturæ memoris atq; gratæ,
 apud illum testem, & si opus sit, etiam sponsores esse opto. De
 me autem, mi suauissime Lazare, sic habeto, nihil aliud iam mihi
 esse in optatis, quàm quo pacto queam hoc, quòd mihi reliqua
 extremæ fortunæ, totum in optimis artibus studiisque consumere. Mul-
 ta adhuc me impeditum tenuerunt, quæ ego partim iam remis-
 sissimè curare ceppi, partim penitus abieci: vt tandem aliquando so-
 lus & liber, in hanc vnam curam me conferrem. Itaq; mihi ipsi
 non desum: assidè lego, scribere etiam sum ingressus nescio
 quid: quòd quidem si processerit ex sententia, maiore animo ad
 rediendum sum perrexturus. O si te haberem, quos mihi spiritus tuus
 ille doctissimus sermo, & familiaris vultus excitaret: Paulus mihi
 in studiis mirificus comes, rari alij, vel potius nulli: quanquam A-
 ueroneus est Alciatus, vir omni cultissimus doctrina, mihiq; ami-
 cissimus: nonnulli præterea, sed pauci: verum vt iam sunt, qui mi-
 rari incipiunt, & conentur idem facere. Cum Fregosio nostro fre-
 quens nobis scribendi commercium, occupationibus distinemur,
 quò minus vnum in locum conueniamus. Hæc quòd ad docto-
 rum hominum consuetudines attinet. Cætera sanè iucunda &
 placida. Ora hæc quam incolimus, ventis paulò infestior: cetero-
 quin amabilis, & imprimis amœna est. Nos hortos suburbanos
 sic diligenter instruimus & ornamus, vt appareat, in illis spem
 omnem oerij & oblectationis nostræ nobis esse repositam. Quos
 aliquando videris, reperies Quirinalibus illis nostris nequã
 quam

quam inferiores: aquarum quidem abundantia, & vbertate pomorum etiam superiores esse: Habes statum nostrum. Tu de tuo vt nos facias certiores, idque crebrius, magnopere a te peto. Nihil est enim mihi iucundius, quam & sepe de te audire, & loqui. Bembum, Nigrum, Michaelem, Teupulum, ceterosque quos tute nostri esse amantes nostri, iube meis verbis saluere quam plurimum. Et tu salue ac vale mi charissime & optatissime Lazare: nosque amare perscruera tui proflus cupidissimos. Carpentoracii, pridie Calend. Nouemb. M.D. XXVIII.

X.

IACOB. SADOLET. EPISC. CARPENT.

Lazaro Bonamico S. P. D.

Cum iam diu ignorarem quibus in locis esses, propterea quod recordabar, te postremis literis tuis, ad me nescio quid de tua quadam peregrinandi voluntate scripsisse: neque hi, qui sine ad me literas dederant, vllam tui omnino mentionem fecerant, accepi literas tuas, ex quibus te apud tuos esse, & memoriam nostri pristina cum beneuolentia conseruare cognoui. Quae quidem mihi iucunda cognita fuerunt, sed illo nihil mihi iucundius, quod intelligo te ita gerere, atque augere rem literariam, vt tua eximia virtus atque doctrina, & tibi maxima laudi, & plurimis vtilitati emolumentoque sit. Etenim quid est (queso) praclarus, quam videre florem collecta ex omni Italia iuuentutis, incumbere ad optimas atque honestissimas artes: atque ad illud summum perfectumque contendere, in quo hominis virtus sita sit: Quod quidem facit, vt diis simillimi esse videamur, & te doctore magistroque contingere, vt qui tuam eruditionem, ingenium, probitatemque cognoscimus, facile coniectura prospicere iam possimus, quantum de noua sobole doctorum bonorumque virorum sperandum nobis sit: quae maximè his literis, & his studiis potest frequentari. De qua re tibi hoc etiam scribo accuratius, quod vilis sum aspicere in literis tuis haesitationem quandam tuam, tibi ne in ea sententia permanendum, nec ne sit. Quae me certè haesitatio molestia afficeret, si putarem tibi, aut per tuum, aut per aliorum consilium, vt ab isto munere desisteres, licitum esse. Sed cum neque videam causam, cur te tam praclarum instituti, non dicam poenitere, sed non summo opere cupidum esse oporteat, & nihil sit quod agere melius possis: non est cogitandum tibi, quid in eo laboris insit, sed quantum reliquis commodi: cum praesertim munus nullum hominis magis sit proprium, quam sua bona communicare cum ceteris, plurimumque vtilitatis & commodi ex se in alios profectum velle. Cuius generis

generis cum maxima tibi facultas & à natura, & ab industria tua
 non debes profectò desistere, nec defatigari, quoad plu-
 ras per te Lazari Latinae & linguae & sapientiae sublatae sint. At-
 que ego qui te haec adhortor, & monco, non equidem consu-
 lo tibi: spes enim mihi esset maior fruendi aliquando te ipso,
 necnonque vivendi, si ista cura vacares: sed habeo fructus pu-
 blicarationem. Quanquam scribit ad me Niger, constitutum si-
 bi recum esse huc profecti, duosque menses mecum ponere.
 Quod utinam videam illum diem, quo vos complectar ambos,
 alioquin tisperque explear conspectu atque congressu duorum
 mihi amicissimorum & coniunctissimorum hominum: quos ego
 non minus diligo, magniq; facio, quam ab iis sentio me & ma-
 gnificari, & diligi. Sed de his haecenus, non enim animus meus er-
 ga vos longa oratione mihi explicandus est, quando cum vos de
 vestro expendere sat potestis. De consuetudine & coniecta Poli
 nostri tantum capere voluptatis, quantum scribis, & minimè
 miror, & tuum de illo iudicium vehementissimè probo. Quid
 enim esse potest homine illo humanius, eruditius, sanctius? Eum
 ego cum hac iter haberet, paucis illis horis vix degustare qui-
 dam potui: sed tantas tamen ab illo omnium ornamentorum
 divitias tum mihi perspexisse visus sum, ut postea illum non a-
 more modo, sed insigni quadam observantia semper sim profe-
 ctus. Nam cum illa mihi amabilia in eo sunt cognita, inge-
 nium, probitas, literae, in quibus ille non mediocriter excellit,
 tum ad praeterea admiratione summa dignum (quod ego primū
 fuisse omnium) quòd cum tanta generis amplitudine & nobili-
 tate, tanta naturae bonitas atq; humanitas iuncta sit. Itaq; quan-
 tum fieri me putas, quod à te scriptum est, nomen saepe meum ver-
 sum in sermonibus vestris? Ego verò vobiscum, o amicissimi ho-
 mines, & animo semper & cupiditate illa sum, ut si detur facul-
 tas, vobiscum vivere potissimum velim. Etenim si essemus vi-
 va, Deus immortalis, quantas, & quam varias caperemus sua-
 veritates? quae studiorum coniunctio? quae communicatio volun-
 tatum? qui denique ardor existeret animorum? ut ad illa praecela-
 ra aequae sanctae Philosophiae adyta copulati introiremus: in quo
 Paulus nobis non iniucundus esset comes: qui si aberat autem il-
 le à me cum haec scriberem, sed quod verè testificari de eo pos-
 sum) vtrumque vestrum mirabiliter observat, & diligit. Sed
 eorum optare nobis ista licet, sperare fortassis non ita licet:
 retineamus incolentem benevolentiam mutua, stimulum au-
 tem & sollicitudinem animi deponamus: quodq; est dignum iis
 maxime quae profitemur studiis, fidem amicitiae etiam absentes
 colamus. Sed de his quoque satis Hortensium, de quo iustas,
 absolere adhuc non potui: sui enim maximis occupationibus
 impe-

impeditus, & id ipsum diu. Reuleram me autem ad eam cognitionem atq; curam, vt conficerem: sed iam calores me obrunt. Enitar tamen vt & fidei in eo meæ, & vestræ expectationi satisfiat. Partem eam literarum tuarum, qua te de literarum ministerio excusas, non duco dignam responsione, ne tuæ integritati & constantiæ videar diffidere, qua nihil est apud me certius, nec exploratius. Vale, & summis viris Bembo, Polo, cæterisque quos me amari scis, plurimam meis verbis salutem dic. Carpentorati, Nonis Iunij, M. D. XXXIV.

XI.

LAZARVS BONAMICVS IACOBO S. Aduleto Episcopo Carp. S. P. D.

I AM penè constitueram leuare me hoc impedimento verius, quam onere, in quo biennium fui: cum tuæ literæ perlatae ad me sunt, quæ summa quidem sententiarum grauitate, verborumque copia, admista incredibili quadam suauitate ingenij, excellentisque bonitatis tuæ, (quid autem dicam de beneuolentia, quæ nusquam tam efficax, tamque perspicua, quam erga vos) vehementer ab hac ratione me reuocabant. Sed erat in his nihil quo cuperem mutare sententiam, quanquam omnia prudentissimè & amicissimè scripta non ignorabam. Nam quod videbam suspicari, me id velle, aut leuandi, aut fugiendi laboris causa: hoc tibi persuade, nihil tam alienum à me. Contra verò, hoc mihi semper animo insedisit: Homini turpissimum esse, labore frangi, indutriae debilitati, qui cæteris vsui ad virtutem esse, aut ipsè magnam consequi præstantissimarum rerum cognitionem possit. Quæ ex causa cum nobis à publico negotio in otio esse licet, tum maxime in studiis bonarum artium toto animo versamur, multoque plus laboris toleramus. Cognosce igitur, & iudica, quam falsa fuerit suspicio de me. Tu putas me Patavinæ conditioni renunciare velle, laborem vt vitæ: ego me cupere id scio vt plus laboris impendam. Nam quod proponis communem utilitatem, eam nunquam deferendam existimaui. Sed cum maiora onera in re literaria nonnulli ex amicis me sustinere posse crederent, id consilij dabant, vt leuiora relinquerem, maiora amplexarer: idque boni viri esse docebant, atque ipsum mihi me diffidentem impellebant, vt non viuentium solum, sed etiam posteritatis memoriam consulere: quam rem in hoc publico impedimento nihil erat cur quispiam operaret. Video & tibi & his idem placere, vt utilitatibus hominum inuigilem, idque mihi persuasissimum est. Sed imbecillitas ingenij venit in dubium. Alteram utilitatem multò maiorem esse animaduerto: ad utrâ minus inceptus sum.

fin. explicare non queo. Scio tamen in altera plus laboris & ingenij inesse: quod ut perexiguum est in me, eoque deterreor: ita labore nunquam impediri soleo, & propterea sum alacrior. Hæc enim de liberandi cause, cum ad te scribebam: sed non audebam aperte scribere, quod erat scribendum aliquid de me ipso: quod scio perimutus. Quamobrem multa prætermisi, quæ ab amicis dicuntur: facta quidem illa, sed dicuntur tamen. Vtinam hæc esset, ut aut te illi, aut illos tu in tuam sententiam adduceres (si modo alia esset tua) re quæ sita inter vos, & disputata: de qua iterum velim audire quid sentias: hoc est, ad vitam me hominum utilitatem potius cohorteris. In quo tuo iudicio, obsecro te, ut nihil dubites, nos esse ad omnem laborem paratissimos. Scripsi proxime ad Hippolytum Medicem Cardinalem carmen, nondum misisti: cum hæc epistola leges, rapitum descriptum propter occupationem de quo qualis sit, ruum, Paulique nostri iudicium valde scire cupis: eo enim nihil politius esse arbitror, Bembo tuis tibi factum plurimam dicit. Vale, Patauij. VII. Calend. Septemb. M.D.XXXIV.

XII

LAZARVS BONAMICVS IACOBO SADO-
leto Episcopo Carp. S. F. D.

OSTRAS naturæ tuæ omni ex parte se effert in iis literis quas Dul Nigrum scripsisti de quærendo Græcarum & Latinarum literarum doctore & magistro. Nam tibi satis non est officio tuo non deesse, ut summa cum religione, pietate, fide episcopatum geras ruum, & in omni Christiani muneris administratione eum te præbeas, qui charus sis omnibus, atque admirabilis: sed quæ alii curæ esse debent, docendo, admonendo, cohortando, ut rectissime curentur, omni contentione elaboras. Commouisti promotionem à studio pulcherrimarum literarum abhorrentem. Hoc non solum bonitatis fuit, sed cum sapientia atque eloquentia committitur bonitatis. Ego & quia rem honestissimam esse, & tibi placere video, & sum ipse ad communes utilitates propensior, investigando mentem & cogitationes meas figam. Mira est paucitas horum hominum, quod te fugere non arbitror: in ea tamen studium exarbitratur nostrum. De Hortensio caue ne longius tam præclarum opus ducas, quam in dialogo de educatione puerorum promissisti. Turpe aliis, datam fidem non prestare: episcopo verò, & Sadoletto quidem episcopo, turpissimum: præsertim cum sis habiturus huius mendacij nostram ipsorum memoriam, atque adeo potestatem testem. Vide quanta cupiditate ardeam, qui tunc san ea quæ ne suspicari quidem de te possum. Ignosces autem

tem

tem mihi, tuae propè gloriae fauenti magis, quàm meae. Hic de bonis literis bene mereri non desino: & in eo me planè nauasse operam intelligo, quòd vndiq; còcurritur. In hoc numero si quis erit idoneus, & impetrari id poterit (quod tamen difficile iudicatur) cum ad te mittam. Vale. Paulo nostro plurimam salutem adscribimus, Patauij, XVIII. Calen. Sext. M.D.XXX.

XIII.

IAC. S ADOL. EPISC. CARPENT.

Lazaro Bonamico S. P. D.

PVPGERUNT me non nihil litera tuae VII. Cal. Septemb. Patauij datae: meq; in eam suspicionem adduxerunt, vt vereret, ne quid à me antea imprudentius fuisset scriptum, quasi tu mihi opinionem inertiae desidiaque venisses. Quod ego non modò eo animo scripsi nunquam, sed ne cogitare quidem potui. Quid enim minus, quàm quod nusquam quicquam est, idque ego scio nihil esse? An te ego non noui: tuaq; mihi virtus, industria, nauitas parum perspecta est: aut quisquam omnium mortalium est, qui audeat affirmare, tuos sibi sensus melius quàm mihi, perceptos esse, & cognitos? Crede mihi, mi Lazare, memetipsum turpissimè inscitiae accusarem, si tibi ignauiae notam vllam attribuerem. Sed quod tunc scripsi me existimare, laborem illum docendi & tibi honestum esse, & alijs permultis fructuosum ac vtilem, nec videri mihi causam cur defugiendus esset: non scripsi iudicans te laborem omnem velle fugere: sed cum te in illo munere continere cuperem, iccirco illa à me tum suscepta cohortatio est: nec enim sentiebam, maximam laudem virtutis esse, prodesse quàm plurimis. Quod tu latus in posteritatem patere putas, quàm si tantum praesenti saeculo seruiatur: propterq; eam causam secreta & libera studia requiris: otiumque in illis, maiorem etiam laborem & maius negotium appellas: neque arbitraris vt unq; abs te praestari posse, vt & priuatim tibi satisfacias, & ceteris publicè. Concedo: teque ad illa alta & magnifica philosophiae studia aspirare planè video. Quid ergo, nõnne commodissimè poterastam ipsam attem omnium nobilissimam publicè profiteri: & que instituere adolecentes, vel separatim, si tibi ita fuisset visum, vel etiam cum Cicerone, & cum eloquentiae studijs coniunctè: quam ego viam rationemq; docendi potissimam semper sum arbitratus. Hoc enim certè abs te si factum fuisset, vel etiam si nunc fieret, Deus immortalis, qui concursus praestantium ingeniorum, quantus amor sapientiae in animis hominum existeret? Tu quaeque qui nunc te quereris distrahi, coniungeres domestica tua studia cum forensib. & laborem vt unque in eisdem operas lucebratio-

rationesq; conferres. Sed ego tibi non prescribo, satisq; in te
 ipso statuo esse consilij. Hoc dico, quod habeo exploratum, te ve-
 ro verteris, praeclare id quod susceperis esse effecturum. Quo-
 mea de tuo ingenio, & eccellente doctrina opinio, non noua ne-
 que recens, sed iam diu ante mihi suscepta est. Legi carmen tuum,
 admodum probauit: valde enim mihi graue & elegans visum est. Vi-
 rium fructum eiusmodi afferat, ut quod de Pericle scriptum est,
 aculeos relinquat in eorum animis, ad quos maxime ista perti-
 neat. Tuas a Ioan. Caracciolo viro clarissimo literas, de quibus
 in quadam epistola fueras conquestus, iam pridem accepi. Ille
 vero Brunus, doctus (ut ego conijcio) adolescens, scripsit ad me,
 se Gregorio Selua Varensi Episcopo, regio istic legato, cotuber-
 nalem factum esse. Quae hominem, mi Lazare rogo te ut nosse velis:
 talis enim offensus ingenio, humanitate, probitate, doctrina, ut
 plura tibi propter eum Gallia futura sit. Polus ad me scribit, vberri-
 mis elegantissimisque literis, multa ille quidem digna illo ingenio &
 sanctissimis ipsius moribus. Sed plurimum tamen & praecipue de te,
 quae ipse admodum cuperet ad Theologiae studia iam aliquando a-
 nimam adijcere. Quam ego cupiditate eius vehementer probo, ti-
 bus, suadeo, ut hanc diuinam imprimis facultatem & ad salutem no-
 stram necessariam, diutius a tui ingenij thesauris ne habeas se-
 gregata. Sed de his aliis. Nunc tempus interpellat, luxq; & nego-
 tatione, nam haec manu mea scripsi ante lucem. Valebis igitur,
 & omnibus amicis, imprimisque Bembo meo, plurimam a me sa-
 lutem dices. Vale. IX. Calen. Decemb. M.D. XXXIV.

XIV.

IAC. SADOLETVS EPISC. CARPENT.

Lazaro Bonamico S.P.D.

EX his literis Idibus Martij datis, quas ego paulo ante Idus Ma-
 rtijs accepi, illum facio quaestum, quod oprimi & doctissimum
 viri Antonij Palearii amicitia auctus sum. Quem ego me hercule
 hominem plurimum facio, vel propter eius virtutem atque doctrinam,
 in hisq; genere scribendi elegantiam: vel quod ea sunt illius animi
 erga me iudicia ac monumenta, ut non modo amare, sed gratiam
 illi etiam habere sum compellus, si tamen compellitur, qui libere
 quod facit, & studiosè. Amo certe illum, & gratiam praeterea habeo,
 quia de me ipse meritus est. Qui etiam si nullo suo officio me sibi
 deuenisset, propter ingenium tamen, propter optimarum artium
 scientiam mihi erat amandus. Nunc quid me facere oportet, cum
 tanto me obtrinxerit merito? Atque is quod tuam commendatio-
 nem intercedere voluit in nostra amicitia concilianda, quanquam
 illi recte ac constantè id esse opus negasti: tamen ipse non nihil
 vidit.

vidit. Siue enim quoddam iure fieri à me debere intelligi, sine quod animus meus erga te habet exploratum, sentit id quod verissimum est, nullam esse tantam virtutis commendationem apud me, quæ non tuo testimonio multò fiat verior. Itaque illum, quem spontè & per se iure quidem optimo antea dilexeram, tua nunc commendatione habeo chariorem. Quid autem de eo, deque eius scriptis sentiam, seribo ad ipsum quidem copiosius sunt enim illa à me diligentissimè perlecta. Sed tibi quoque breuiter dico, probari mihi mirificè cum ingenium hominis, & in scribendo elegantiam: tum illud imprimis religionis studium, quod præ se fert: quod quidem vbiunque adest, illa mihi & plena & gratia & pererudita videntur esse. Phædrum meum, quod sis ad calculos iudicij & prouidentie tuæ denudò reuocaturus, valde lætor: magnam quæ in tua consideratione & diligentia eius expoliendi spem habeo. Tantum à te peto pro iure amicitie nostræ, vt ne ambitiosè, nèe erga me nimium indulgeret cum corrigas. Marcum Fortiacum gaudeo tibi esse cordi: certè mihi magna voluptati est tuum de illo adolescente iudicium cum ea opinione quam semper de eo habui, conuenire. Eum tibi commendando quidem, video enim esse satis commendatum, vel ex eo quod contubernio tibi committendus est. Paulus & te amat, & memoriam tui seruat quam debet, tuque crebrò in sermonibus nostris versaris, quæ & consuetudo tua, & suauitas à nobis requiritur. Quæ posteaquam carendum nobis necessariò est, tuas saltem optamus crebriores, nisi Lazare, literas: quod illis desiderium tui nostrum aliqua ex parte leniri sentimus. In quo nobis vt morem gerere ne graueris, equidem te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale, & amicis nostris communibus plurimam meis verbis salutem dic. VI. Calendas Junij, M.D. XXXVI.

XV.

IACO SADOLETVS EPISC. CARPENT.

Aonio Paleario S. P. D.

SERIVS accepi literas tuas. Datæ enim illæ III. Idus Februarias, mihi medio fermè Maio sunt redditæ. Quibus perlectis equidem valde lætatus sum, cum tali ingenio, quale tuum mihi iam perspectum est, talem etiam animum erga me plenum amoris & desiderij, coniunctum esse. Quid enim est rerum omnino omnium, quod mihi bonorum & doctorum beneuolentia videatur optabilis? Itaque cum epistolam tuam primò legissem, eaque mihi vehementer placuisset, (est enim & suauiter, & ornate, & peramanter scripta) ab illius statim lectione ad poema tuum me cõtulit, torumque perlegi triduo: singulis videlicet libris in singulos dies

des collatis De quo, vt tibi verè exponam quod sentio, hoc iudicij fecerorum, qui in eo genere voluerunt esse, sanè quam patros, & nostra, & superiore memoria, æquè eleganter scripsisse atque eruditius certè neminem. In quo mihi illud mirificè probatum est, quòd hæc tua scripta non accersitis, fucosisque argumentis, neque quò magis poetica videantur, à fabulosa illiusmodi Deorum vetulitate repetitis: sed sancta, & vera religione condita sunt. Vt quemadmodum vultus pacatus, & constans in homine, bene affecte mentis, & probi animi est iudicium: sic tua ista carmina erga Deum pietas, quæ sese in tuis scriptis primam offerre nos cogit de te, de què omni sensu animi tui, excellentè què doctrina præclarè existimare. Ac cætera quidem tuum carmen mihi satis fecit: video enim quos imiteris, quid referre in tuis scriptis & exprimere conere: tibi què neque in eligendo iudicium, neque in conando fructum laboris tui abesse intelligo. Peripico etiam verborum elegantiam, sententiarum acumen, summeque apta & varia compositione delector. Sunt enim ista omnia in teita studio & cura elaborata, vt sint vbique nihilominus ingenij luminibus lita. Illud vnum interdum (quamquam admodum rarò) desidero: quòd cupissem nonnulla à te diserti explanatus, quibus nunc percipiendis mens nostra aliquantulum laborat. Atque illa (ne forte mihi Lucretianum modum dicendi opponas) non sunt ex eo genere, quod difficultate rerum quæ tractantur, suapte sponte obscurum propè necessariò sit, in quo solent ista esse scribentibus excusatio: sed è medio quædam sumpta, compressius abs te dicta sunt, quæ dilatari, & patere melius voluissent. Neque ea tamen tam multa, vt pertimescas. Sed fortasse vt nodus robur, & vt æuus decus aliquando, atque ornatum pulchro corpori afferre solet: sic plerisque illa potuerunt videri curio esse quaesita: quòd cursus nostræ cogitationis, fluenti in facilitate orationis, aptè illis interdum, tanquam salebris, recusetur. Quod quidem ad veras laudes egregiè compositi carminis pertinet, totum tibi ita tribuo, vt hoc planè confirmem, mihi me his aliquot iam annis in eo genere editum legisse libentius. Itaque te iam ne hortor quidem, vt quo itinere instituisi, eodem porò pergas. Satis enim tibi incitamenti, cum iudicium de te, expectatioque hominum, tum fructus ille ingenij suauissimus, qui in pangendo maximè & in commentando percipitur, debet afferre. Qui etsi omnibus eruditis datus est, cum hi aliquid ex sese procreant atque gignunt: vberior tamen adest poetis. Quamquam ego te non poetam magis, quam oratorem esse statuas: cuius rei facio ex epistola tua coniecturam. Ea enim ita commode, & concinnè scripta est: vt facile intelligam, te vtrumqueque velis, & suscipere & posse præstare. De me verò, quem tu

H tanto

tantopere in tuis scriptis ornas, eo que honore afficis, quo maiore nemo afficere quenquam potest, quid dicam, vix reperire mihi posse videor. Nam si eas in me laudes agnoscam, quas tu mihi tribuis, timeo, ne arrogans: sin repudiem pland atque rejiciam, ve reor, ne ingratus aduersus te sim, cum de tuo iudicio ipse detraham, eo ipso vnde sim ornat. Quam obrem vt in difficili eius modi causa, ad id me vertam, quod meo pudori maximè est consentaneum: vt tibi agam pro tua ista humanitate & erga me beneuolentia gratias, me que tibi hoc nomine obstrictum esse confitear. Quod facio equidem, & libens facio: tibi que persuasissimum esse cupio, te a me singulariter amari, vel ingenij, & virtutis, & probitatis tue causa: vel eius officij atque amoris, quo me ipse prosequeris: vel quod eorum & temporum, & hominum, in tuis literis mentio facta est, quorum meam & memoriam, & te gaillos beneuolentiam, dies nunquam delere obliuione vlla potest. Vt præter id, quod tuo nomine tibi debeo, quantum etiam illos dilexi, totum in te persequar, Quo me in te animo esse, si eius venerit, te ipsa, experiendoque cognosces. Vale. Carpentoradi VI. Cal. Iunij, M.D. XXXVI.

XVI.

IACOBI SADOLET. EPISCOPI CARPENTORADI
Sebastiano Gryphio S. P. D.

SUPERIORIBUS proximis diebus, cum esset allatus ad me liber Aeonij Palearij, de immortalitate animorum, præclarâ interpretationem præ se ferens, eamque rem totam heroico carmine complexus, legere eum statim perquam avidè cœpi: quasi tentaturus, an promisso satisfaceret, qui tam sublimem titulum operi suo præposuisset. Atque ibi video, id quod mihi primum summæ voluisti præci, deinde penè incredibilem admirationi fuit, rem tantam quanta altera nulla est, quæ quidem scriptorum ingenij proposita sit, tam grauer tam eruditè, tam etiam & verbis & numeris aptè atque eleganter tractatam esse, nihil vt ferè nostrorum temporum legerim, quod me in eo genere delectarit magis. Nam nec sententiarum orationisque, vbertas, in tam difficili ac penè spinosa materie, vlla desideratur, nec in exponendis rebus reconditis lux atque facilitas. Numerus porò carminis is est, vt videtur Lucretium velle imitari, redolet enim antiquum illud: sed in sapore humanitatis conditus est, vt asperitate dimissa, vetustatis tamen auctoritas salua remaneat. Atque hæc in vniuersum ista iam partium singularum propria, nihil non Latine dictum, nihil non accuratè, quòue iudicium & diligentiam adhibita esse non pateat: multa que præterea vbique inuentia ingenij & re-

virtutis luminibus, & quod ego pluris quam reliqua omnia fa-
 cio. Christiana mens, integra, castaq; religio, erga Deum ipsum
 honor, pietas, studium, in eo libro vel maxime, non solum doce-
 re meos errantium, sed etiam animos incendere ad amorem
 purae religionis possunt. Sed quorsum haec, mi Gryphi? Primum
 volui dare testimonium apud te doctissimo viro, ut quid de eo
 sentirem tu plane cognosceres. Deinde à te petere, id quod ipse
 quoque cuius volo causa, & petit à te per literas, & summe flagi-
 tari, ut eius hocce treis libellos tuis formis exprimendos cures. In
 quo ille valde suo honori, ego meae cupiditati satisfactum fore
 abis te arbitratus sumus. Noli enim putare non apud Italos o-
 mnes eum esse nomen in magna gratia. Quicquid prodit ex of-
 ficina tua, id ita demum & rectum & probatum habetur omni-
 bus, si in eo tuum nomen sit praescriptum. Nota est enim pro-
 bitas, & diligentia tua, nota cruditio. Quid igitur restat, nisi ut
 tu de bonis & amantibus tui morem libenter geras? Quod ta-
 men semper sponte tua facis, nunc mea etiam causa facere pro-
 pterius debes, qui meam fidem atq; officium in hac re agi iudi-
 cium eorum, ut tu scias, in hoc ipse libro honorificentissime ap-
 pellamus, secundo (ut opinor) volumine, ut tibi haec opera mihi
 quoque una cum Aonio, non ipsi soli praestanda sit: quando quide-
 m tu me amore iam pridem, atq; observantia tua mirifice es
 complexus. Nec erit cur te peniteat, hunc talem librum Actij
 Socratici, & Vale doctissimorum hominum, ac praestantissimorum
 poetarum scriptis adiunxisse: cum quibus certè hic iure compa-
 rari potest. Nam & in eadem argumenti sententia sanctitate que
 erantissimè versatur, & philosophia praeterea rationibus vberius
 circumtractus. Sed hoc tu per te atque bene cognosces. Illud utiq;
 tibi persuasum habere debebis, quicquid in hac re ex mea & A-
 onii voluntate effeceris, id utriusq; nostrum fore gratissimum. Eadem
 haec de te, quo eam magis mihi cura esse intelligas, meis verbis
 recte agere, ut optimus, ac veterè mecum amicitia coniunctus,
 Thomas Sertius sic enim ei à me mandatum est. Qui & vrin me
 semper potissimus fuit, & pro eo studio, quo probos & erudi-
 tos homines sui similes prosequitur, non dubito quin diligenter
 officio functurus sit. Vale mi Gryphi. Carpentoraeti. III. Calend.
 Iulij. M.D. XXXVI.

XVII.

IACOB. S ADOL. EPISC. CARPENT. GA-
 latio Florimoni Suesano S. P. D.

In astate eodem tempore accepi literas: quarum altera ex
 Beaubio Ferrariensi, versibus, VI. Cal. Ianuarij erant datae:
 H a altera

alteræ Baucis pridie Calend. Julij, quæ me utræque mirifice delectauerunt, multis enim sunt & amoris tui erga me, & ingenij ac doctrinæ significationibus referta: ac, vt verum tibi confitear, longè aliam personam mihi, aliud specimen ingenij obtulisse visæ sunt, ac priores fecerant: quibus fueram adductus, vt te admonendum putarem, vt omisissis leuioribus illis studijs, ad grauiora artis te conuerteres. Quod etsi tunc à me optimo fuit factum animo, tamen nunc planè intelligo, non fuisse necessarium. Te enim id ita fecisse, multumque in omnibus artibus optimis profecisse sentio. Sed quæ tu de sacris literis, de quæ earum summis doctoribus ad me scribis, ea mihi vehementissimè probantur. Omnis enim nostra salus, omnis beatæ & immortalis vitæ spes, in illo potissimum studiorum genere posita est. In quo verò apparari videris philosophiam, & grauissimos illius auctores rejicere, id mihi recum conuenire non potest. Ego enim cum me ex illius studio non admodum lieberem sentio esse factum, tum verò sic statuo, non lapidem lapidi, neque parietem fastigio vllum tam congruere, quam theologia & diuinis literis philosophiam. Itaque illud ipsum quod inducis tanquam illudens, tanti est, vt absque eo persuaderi quidem possit, & si *ἀδύνατον* *ἴσθαι* *τὸ* *κατασκευασθὲν* *ἀπὸ* *ἀνθρώπων*, existimari esse Deum, sciri autem nequaquam. Sed hæc hæc hactenus: non enim huius sunt descriptionis, & temporis. Tu quod videris vereri, ne tuæ mihi literæ molestæ sint, facis mihi nonnullam in eo iniuriam: parum enim commodè de mea humanitate existimas. Scito igitur, tuas mihi litæras, & antea gratas extitisse, & in posterum fore semper gratiores. Commentarios meos in Psalmum XCIII. remitto tibi, quando me illius fideliter diligentia, cui primo negocium dederam. Facies autem tu mihi pergratum, si quando his studijs apprimè deditus es, si qua tibi non bellè in illis videbuntur se habere, de ijs me admoneris: hominisque amici verissimo officio fueris functus. Quod vt agas, studiosè abs te peto. Vale. Carpentoracti, X. Calend. Martij.

XVIII.

IACOB. SADOLET. EPISC. CARPENT.

Angelo Colorio S. P. D.

SÆPIUS iam literis meorum certior factus sum, viuere apud te & ceteros istæ aequales nostros, quos fortuna nobis reliquos fecit, mei memoriam absentis: sanctumque illud fœdus amicitie, quo verus admodum coniuncti inter nos sumus, suam apud vos religionem obtinere. Quod mihi cognosse fuit inuandissimum: et hoc verbum, propter eas ruinas quibus oppressa sunt o-

mnia,

mnia iam dudum ex vstra que animo nostro sublatum esse videatur. Sed tamen cum mihi scribitur (id autem fit ferè quotidie) te & Petrasiam meam, cuius ego excellens ingenium & naturam liberam atque ingeniuum dilexi semper, & Thebaldeum magistro honore ac laude dignum hominem: Curium quoque nostrum, cuius plura iam extant cum literarum atque ingenij, tum amplexu erga me atque officij iudicia ac monumenta: amanter sepe petecorari de me, meamque pristinam desiderare consuetudinem: profectò hominum cum mihi mea voluntate & iudicio charissimorum, tum sua virtute ac dignitate honestissimorum, crebra de me mentio, eademque plena amoris & desiderij maximam mihi voluptatè affert. Nihil enim est homini cum fide amicitias volenti, quo me ex genere hominum esse profiteor, pari amorem erga se voluntate optatius. Ac mihi recordanti spatium pariteris temporis, & vetera animo repetenti, cum & plures cōsuetudine soliti eramus vna, & erat ætas nostra ad omnem alacritatem animique hilaritatem longè aptior: quoties venire in mentem putas eorum cœtum conuiuiorumque quæ inter nos crebro habere solebamus: cum aut in hortis tuis suburbanis, aut in meo Quinzianibus, aut in circo maximo, aut in Tyberis ripa ad Hæralis, alias autem aliis in vrbis locis conuentus agebantur doctissimorum hominum: quorum vnumquemque & propria ipsius virtus, & communis cunctorum predicatio commendabat. Vni post familiares epulas, non tam cupidè multa conditas, quam multis salibus, aut poemata recitabantur, aut orationes pronuntiabantur, cum maxima omnium nostrum qui audiebamus voluptate: quod & summorum ingeniorum in illis laus apparet, & erant illa tamen quæ proferebantur plena festiuitatis ac venustatis. Quo in genere recordor pressum & acutum Casarionem, Capellam letum sonantem, magniloquum Vidam, & cuius proxime ad antiquam laudem carmen accederet: castigatam & proterentem Beroaldum: vberes autem & suauis Pierium, Graam, Mathalenum, Blossum, quosque complures nostra perspicua atque partim carmine, partim soluta oratione eximios: cuiusmodi Nigrum nostrum Tulliana in dicendo grauitate: Antoninamque Venantium, & Binum in vtraque enitentem lingua. Acceperunt in iudicando, & imprimis acutos, Vbalinum, & Antonium, cui Computista cognomen est. Quo è numero multi in vtroque genere dicendi egregiam sibi laudem à doctis omnibus comparauerunt. Nam illa ornamenta & lumina Romanæ lingue, Phœdrus & Camillus Porcius, magno cunctorum incommodo tandem morte erepra nobis sunt: in quibus sedem sibi videbantur præstitisse eloquentia. Cuius nunc honorem atque nomen, cunctis iam vrbiorum omnium, retinet Paulus Iouius, & in

scribenda historia grauis & elegans, & in omni genere literarum
perpolitus. Quin & duorum summorum hominum me admo-
net recordatio, fuisse quoque eorum conuentu nostras aliquan-
do cenas atque epulas exornatas: quorum est vnus Petrus Ben-
bus, cuius in omni virtute laudeque eloquentia summa & singu-
laris semper fuit gloria: alter qui nuper in Hispania decessit ma-
ximo cum merore omnium quibus fuerat notus, hoc est plaud
omnium, Balchazar Castilioneus, magnus vir imprimis, nec so-
lum nobilitate & genere, sed magnitudine etiam animi, & omni
eximia virtute praestans: qui quae quod militari viro erat admi-
randum, omnino omnino artibus libero homine dignas, & omnia
doctrinae genera comprehenderat: quem ego recordor saepe at-
que hilarare nostris coetibus interfuisse: & ipsum, & cum qui pau-
lo ante est mortuus, summa indole ingenij & spe maxima virtu-
tis, Ioan. Franciscum Furnium ciuem meum. Namque hos qui
modò secutus supremum in Gallia obiit diem, pari cum illis vir-
tute & nobilitate praestans, Andreas Nauagerius, tamenis no-
stris coetibus minus saepe interfuerat: propter excellentem tam-
men in literis & scientiam & gloriam, a nobis est perhibendus.
Lazarum autem qui nunc abest a nobis, cuius in Graecis & Lati-
nis singularis est eruditio, qui quae philosophiae & sapientiae stu-
dia non solum scientia, quod faciunt permulti, in quibus tamen
excellit: sed vita & moribus, & vera virtute complexus est: cre-
do equidem vobis in desiderio esse. itemque Marium Volaterra-
num, hominem grauem iam & dignitate, & annis: sed cuius ad-
mirabile ingenium, summamque optimarum literarum cogiti-
tionem, nisi vrbs & urbanae curae praepeditissent, plurimum la-
cis allaturum nostro saeculo non dubito fuisse: a quo potissi-
mum exhilarabantur cenae nostrae: cum & in laecendo acuto,
& in respondendo, omnes ex eius verbis atque vultu effluerent
lepores. Nam Marium Buccabellum quod audio esse incolu-
mem, maximopere laetor: hominem cum omni virtute oma-
tum, tum mihi amicissimum. Atque inter hos tot & tales viros,
aliosque compluris, quorum omnium nomina persequi non
huius est seripcionis, dulces quoque Corycij iracundias, & gra-
tas ineptias Donati spectare haud displicebat: quos noster Sa-
uicia homo omnium facetissimus & prouocare solebat studiosos,
& ridere. Nam de te mi Coloti quid ego dicam? Cuius in ani-
mo, ac natura mihi videntur Musae effigiem sui moris ac deco-
ris insculpsisse, vt esses pudore, virtute, liberalitate ornatissi-
mus: cuius pectus atque ingenium doctrinis omnibus, domus
autem ipsa tua omnibus doctis pareret. An est quicquam in rebus
ad conciliandos natum animos, quod mea in te beneuolentiam
non accendat, praesertim cum me abs te tantopere intelligam
amari?

amari? Sunt quidem & multa præterea amoris causæ: verum
 his necessitudo inter nos. Societas etiam eorumdem studiorum,
 cum eum dabamus Græco doctori Carteromacho simul ope-
 ram. Quo quidem extempore recordor nec meam tibi insignem
 benevolentiam, nec tuum mihi studium unquam defuisse: tum
 antem multa sæpè nobis communia, lusus, conuictus, deambu-
 latio: par præterea quidem in amicis delectus, ex eisdem rebus
 delectatio. Sed quorsum ista? omnino longius sum lapsus, me-
 que veterum & rerum & hominum cogitatio ulterius prouexit,
 quam fuerat voluntas. Sed tamen illud intelligi a te volo, non
 vestrum solum, qui valetis & viuitis, (quorum quidem salus mi-
 hi ita inuenda est, ut mea sit vita propter vos mihi charior) sed
 eorum etiam, qui fato functi sunt, quorum maior longè est
 multitudo, memoriam cunctorum mihi in intimis sensibus in-
 haerere: quorum equidem omnium, (si hoc ocium, quo nunc
 pacifior, Deus mihi fortunarit) nomen non patiar apud poste-
 ros ignotari. Atque hæc tempora, & has vitæ iucundæ ac bea-
 tæ fortunatæ, infœcita clades & acerba fortuna reipub. disiecit.
 In quibus detrimentis, etsi maximum cepi ex urbis graui casu,
 & vestrum omnium iacturis, quos illa calamitas oppressit, do-
 lorem: tamen id mihi accidit non incommode, quòd consi-
 lio & voluntate reliqui res Romanas, antequam illa me istine
 tempestas extruderet. Directæ meæ quidem omnes, dissipata-
 que fortunæ: idque non semel, sed bis, aut etiam tertio: quod-
 que duras visum, libri vnâ crepti. At nihil tamen indignitatis,
 nihil fœditatis in corpore passus sum. Nudus in has oras, tan-
 quam ex naufragio sum compulsus, ac liber animi, & placatus ta-
 men: ex parte cui iam non in his rebus externis, non in honore &
 gratia populari, non in diuitiis atque opibus: sed in alia quadam
 cœtatione viuendi, animi sit quies, & vitæ beatitudo reposi-
 ta: laque facile patior, meum constitutum procul ab vrbe ma-
 gnè, vinculis iam ineluctabilibus confictum esse, non so-
 lum voluntatis meæ, verum etiam necessitatis: cuius numini non
 repugnare ne Deos quidem ipsos veteri prouerbio iactari sem-
 per est. Etenim cum consilium cepi Roma exeundi, noli puta-
 re non multa extitisse, quæ me dehortarentur, & quæ animum
 meum quodam dolore flecterent: amor, consuetudo, spes ho-
 norum, amicorum & necessariorum lacrymæ, ornatissimorum
 hominum familiaritates: quibus ego (quod licet sine arrogan-
 tia dicere) egregiè præter ceteros florebam: atque illi ut mei-
 plimum non ut fortunam meam appeterent. Dices, quid ergo? quæ
 te ad discedendum caussa compulit? Illa, mi Coloti, quòd magna
 mihi vitæ parte in alienis rebus iam acta, ad ea quæ me at-
 tulerunt propius, & in quibus mea salus & vera vita con-

sistit, mihi aliquando tandem reuertendum intelligebam. Dederam satis principibus, dederam satis amicis, dederam Reipub. mihi quando darem: si iam quinquagesimum attingens annum, non ex illis fluctibus in portum, & ab terrenis ad cœlestia & curam & animum meum reuocarem? His ego de causis vrbi salutem dixi: non amorem & charitatem Christianam deponens, sed contactum rerum turbulentarum reformidans. Sed quod dicebam modò, me ut absum ab vrbe, non solum voluntatis, verum etiam necessitatis vinculis constrictum esse, id eiusmodi est: Nul- li vnquam sua patria, solumque illud in quo quisque natus, & ali- cius, gratam incunabulorum memoriam secum perpetuò fert, tam charum fuit, tamque amabile, quam mihi vrbs Roma, & san- cti illi penates tot clarissimorum fortissimorumque hominum, quorum penè in passus singulos, cum per vicos & plateas vrbs va- debam, aliquod in monumentum, aliquamq; in historiam pe- dem ponebamus. Cur autem tantum amarem, & vetustatis admi- ratio faciebat, & prærens ciuitatis maiestas: & me hercule etiam magis, quod quicquid est in me humanitatis atq; ingenij (si mo- dò est aliquid) omne hoc illi referebam acceptum. Hanc igitur Vrberem mihi dilectam & charam vsque eo, ut nihil in amore fieri possit ardentius, deformatam ruinis, exinanitam frequentia, plu- rimis claris viris, illustribusque orbatam, quorum in suauitate & beneuolentia mei (quos pro repub. capiebam) labores requiesce- bant, ut videre velim, animum inducere non possum: iactatam præterea etiam nunc procellis, obiectam tempestatibus. Ita quod prius amore repugnante, iudicio tantum adductus faciebam; nunc eodem amore autore sumius facio: ut sedem mihi in his locis perpetuò domicilio constituam. Si quidem amans est non solum appetere congressum eorum quos amat: sed si quid illis accidat miserie & calamitatis, cui ferre opem ipse non pos- sit, non modò aspectum tanti doloris, sed mentionem quoque ipsam deuitare. Quam obrem in mora hæc quidem & in omnem partem stabilis est animi mei sententia, tempus reliquum vitæ quod superest, non in vrbe Roma, sed Carpentoraacti: neque ad hominis vllius arbitrium, sed ad summi Dei honorem atque cul- tum, mihi impendendum & consumendum esse: ita, ut optimis artibus & literis suam partem sum daturus. Qua spe, & quo euen- tu, quoniam nihil magnum de me polliceri possum, totum in aliorum opinionibus relinquo. Quod autem mihi vehementer cordi est, & de quo plurimum laboro, ut saluum maneat mihi & præcipuum ornamentum præteritæ vitæ, & futuræ solatium: hoc est, ut vestra erga me voluntas incolumis permaneat, quando ex vestro amore erga me, vestroque iudicio, omnis prope mei animi lætitia pender: id vos vehementer oratos & rogatos esse volo, ut
mei ab-

mei absentis memoriam retineatis: quaque ego fide, quaque constantia, fidem veræ amicitiae conseruans vos in oculis atque in animo assidue gero: eandem vos mihi fidem beneuolentiamque praestetis. Quod non ut diffidens postulo, sed ut amans, & quod omnium rerum mihi est optatissimum, me ab illis diligis, quos eorum amore dignissimos, ipsorum virtus, & doctrina, & summa humanitas facit. Valere. Carpent. M. D. XXIX.

IACOBI SADOLETI EPISC.
CARPENTORACTI EPISTO-
larum Lib. VI. Epist. I.

IAC. SADOLETVS EPISC. CARP.
Ioan. Bellaio Episc. Parisiensi S. P. D.

MOR meus erga Langæum fratrem tuum eximius & singularis, (quem ego propter eius multas & magnas virtutes diu antè susceptum, sanctissimè, fidelissimèque conseruo) fecit, ut simili in te quoque uoluntate semper fuerim, eamque tibi beneuolentiam praestiterim, quam et fratris tui mihi perispecta, & tua sepe audita, omniumque in primis probata testimonio, virtus postulabat. Sed accidit in hac coniunctione nostræ amicitiae, ut vos essetis, quam ego multo fortunatior. Cum enim nihil sit, neque natura ipsa praestantius aut clarius, nec beato viro iucundius, quam benefacere: vos omnis vestrae liberalitatis exponendæ occasionem in me sepe habuistis: ego autem ne semel quidem facultatem sum nactus, quo fratris tui merita erga me paribus officiis compensare possem, & ostendere vtrique vestrum, concedere me homini profecto nemini, qui maiore animo & ad promerendam & ad referendam gratiam, aut propensiore ad benefaciendum natura sit paratus. Sed tamen quoniam vos quoque imprimis digni estis, quibus instrumentum fortuna suppeditet vestrae declarandæ virtutis & bonitatis: sit sanè in hoc fors vestra felicitior, ego ad ceteras causas diligendi tui, hanc quoque habeo non minorem ceteris, quod in eiusdem collegij munus atque officium à Deo patere vocati, huius sacri honoris societate cõiuncti sumus: quem & tu summa cum laude geris: & ego id adnitior, ut ne omnino improbandus sim. Hæc cum ita se habeant, nullam iam apud me est dubitatio, quin ego vicissim abs te diligar, quod tu quidem facere debes, vel fratris eiusdem tui causa, vel etiam tua. Cogitatur enim naturæ & humanitati tuæ, ut in amore respon-